

ญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับราธกฤษณ์
EPISTEMOLOGY IN THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY
AND RADHAKRISHNAN

พระมหาประภาส ปรีชาโน (แก้วเกตุงษ์)

Phramaha Prapas Kaewketpong

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย

E-mail : purepas@hotmail.com

บทนำ

ญาณวิทยาของพุทธปรัชญาเถรวาท พระพุทธองค์ได้ทรงสอนถึงที่มาหรือกำเนิดของความรู้ของมนุษย์ไว้หลายครั้งหลายหน ในพระสูตรต่างๆ ซึ่งอาจนำมารวบรวมไว้เป็นญาณวิทยาของพระพุทธศาสนา จัดได้ว่าเป็นบทต้นของปรัชญาเถรวาท ต่อไปก็มี ภาววิทยาของพระพุทธศาสนา ซึ่งว่าด้วย “สิ่งที่มี” ในทำนองที่ว่า อะไรมี อะไรไม่มี และถ้าสิ่งหนึ่งมีอยู่จริง มันมีอยู่อย่างไร ทำยที่สุดก็ถึงข้อไขใจความในปรัชญาเถรวาท คือ จริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ซึ่งว่าด้วยความประพฤติของมนุษย์และแนวทางแห่งความประพฤติที่ดิงาม ญาณวิทยาของราธกฤษณ์ เมื่อกล่าวอย่างกว้างๆ แล้ว มนุษย์เรามีความรู้อยู่ ๓ ระดับ คือ

๑) ความรู้ระดับประสาทสัมผัส (The Perceptual)

๒) ความรู้ระดับเหตุผล (The Logical) และ

๓) ความรู้ระดับสัญชาตญาณ (The Intuitive) ดังนั้น สัญชาตญาณจึง

เป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ดำรงอยู่ด้วยตนเอง (The thing in itself) จากการศึกษาพบว่า พุทธปรัชญาเถรวาทจะมีความหมายทั้งในเชิงโลกิยะและโลกุตระ มีลักษณะเป็น พฤติกรรม หรือความสามารถของจิตทั้งในระดับปกติและระดับพิเศษ แต่ราธกฤษณ์จะมีความหมายในเชิงโลกิยะและลักษณะก็มีเฉพาะระดับปกติเท่านั้น

ศึกษาด้านความหมายและลักษณะของความรู้

ประเด็นที่เหมือนกัน

ประการแรก คือ “ความรู้” ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลายความหมาย แต่ความหมายในระดับพื้นฐานของพุทธปรัชญาเถรวาทกับราธกฤษณ์นั้นมีความหมายใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ความหมายระดับพื้นฐานของความรู้ในพุทธปรัชญานั้น หมายถึง การรู้อารมณ์ เป็นการรับรู้ระดับทั่วไป ผู้เขียนขอยกตัวอย่าง คำว่า “สัญญา” พระธรรมปิฎก ได้ให้คำนิยามว่า หมายถึง ความกำหนดได้หมายรู้ ความหมายรู้อารมณ์

ความจำได้หมายรู้ หรือ ภาษาอังกฤษใช้ คำว่า “perception” แบ่งออกได้เป็น ๖ ประเภท คือ

๑) รูปสัญญา คือ ความหมายรู้รูป เช่นว่า ดำ แดง เขียว ขาว เป็นต้น

๒) สัททสัญญา คือ ความหมายรู้เสียง เช่นว่า ดัง เบา ทุ้ม แแหลม เป็นต้น

๓) คันธสัญญา คือ ความหมายรู้กลิ่น เช่นว่า หอม เหม็น เป็นต้น

๔) รสสัญญา คือ ความหมายรู้รส เช่นว่า หวาน เปรี้ยว ขม เค็ม เป็นต้น

๕) โภกฐัพพสัญญา คือ ความหมายรู้สัมผัสทางกาย เช่นว่า อ่อน แข็ง หยาบ ละเอียด ร้อน เย็น เป็นต้น

๖) อัมมสัญญา คือ ความหมายรู้อารมณ์ทางใจ เช่นว่า งาม น่าเกลียด เทียง ไม่เทียง เป็นต้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, ๒๕๔๕ : ๒๓๒-๒๓๓)

ซึ่งตรงกับความหมายที่พระพุทธโฆษาจารย์ ได้แสดงไว้ว่า สัญญา เป็น ความรู้จัก แต่สักว่าเป็นความหมายรู้ อารมณ์ เช่น รู้จักว่า รูปนั้นมีสีเขียว มีสี เหลือง เป็นต้น เท่านั้นไม่อาจให้ถึงความ เข้าใจตลอดซึ่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาได้

คำว่า “วิญญาณ” ซึ่งเป็นความรู้แจ้งอารมณ์ หมายถึง ความรู้ประเภทยีน พื้น หรือเป็นความรู้ที่เป็นตัวยืน เป็นฐาน และเป็นทางเดินให้แก่นามชั้นอื่น ๆ เกี่ยวข้องกับนามชั้นอื่นทั้งหมด ถือว่าเป็นความรู้ต้น หรือความรู้เริ่มแรก และ

เป็นความรู้ตาม หรือรู้ควบไปตาม กิจกรรมของชั้นอื่น ๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, ๒๕๔๕ : ๒๓๕) เป็น ความรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ คือ การเห็น การได้ยิน การ ได้กลิ่น การรู้รส การรู้สัมผัสทางกายและ การรู้อารมณ์ทางใจ จึงถือว่าเป็นอีกหนึ่ง ของ ความหมาย ของ ความรู้ใน ระดับพื้นฐานของพุทธปรัชญาเถรวาท ด้วย

ความหมายในระดับพื้นฐานของ พุทธปรัชญาเถรวาทที่ยกมาอ้างไว้ข้างต้น อันได้แก่ สัญญา และวิญญาณนั้น ถือว่าเป็นความรู้ที่บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจได้ นัยของ ความหมายนี้ จึง ตรงกับ แนวความคิดของราชกฤษณ์ ดังที่ได้ กล่าวถึงแล้ว คือ คำว่า “การรับรู้” (awareness), “สัญชาตญาณ” (perception) หรือแม้กระทั่ง คำว่า “ความรู้” (knowledge) ก็ตาม โดยไวพจน์ของ ความรู้ที่ราชกฤษณ์ได้กำหนดขึ้นมาเมื่อพิจารณาแล้วจะสังเกตได้ว่า คำเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นความหมายในระดับพื้นฐานของพุทธปรัชญาทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าราชกฤษณ์ใช้ในกรณีที่ แตกต่างกันไปออกไปตามความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของความรู้ต่างๆ เช่น

“การรับรู้” (awareness) ใช้ใน กรณีที่มีความสัมพันธ์กับข้อมูลทาง ประสาทสัมผัส (sense-data) ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ได้รับโดยตรงจากประสาทสัมผัส ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส

(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐ : ๘๙) จะเห็นได้ว่าตรงกับความหมายของความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทในระดับวิญญาณ กล่าวคือ จักขุวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ ฆานวิญญาณ โสตวิญญาณ และกายวิญญาณ ตามลำดับ หลังจากนั้น ถ้าข้อมูลทางประสาทสัมผัสที่เกิดขึ้นได้มีการกำหนดรู้ข้อมูลต่างๆ ที่ได้มานั้น ก็จะตรงกับความหมายในระดับสัญญา อันได้แก่ รูปสัญญา รสสัญญา คันธสัญญา สัททสัญญา และโณภูฏัพพสัญญา ตามลำดับ ดังนั้น “การรับรู้” ตามทัศนะของราชกฤษณนั้น จึงมีความหมายตรงกับคำว่า “วิญญาณ” และ “สัญญา” ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท

“สัญชาตญาณ” (perception) ตามทัศนะของราชกฤษณนั้นนี้อาจจะไม่เหมือนกับทัศนะของนักปรัชญาตะวันตกท่านอื่นนัก เพราะราชกฤษณมุ่งเฉพาะกรณีที่มีความสัมพันธ์กับสสารวัตถุ โดยตรงเท่านั้น ซึ่งเป็นความรู้ที่ต้องอาศัยความคุ้นเคยเข้ามาเป็นปัจจัยร่วมด้วย ทำให้แนวความคิดของราชกฤษณตามนัยยะนี้มีความหมายตรงกับ “สัญญา” ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะต่างก็มุ่งเน้นเอาความจำได้หมายรู้มาพิจารณาทั้งสิ้น

“ความรู้” (knowledge) ตามทัศนะของราชกฤษณก็จะแตกต่างจากความเข้าใจของ นักปรัชญาทั่วไป อันเนื่องมาจากเขาได้รับอิทธิพลมาจากนักปรัชญาวิเคราะห์ซึ่งมุ่งเน้นในการ

วิเคราะห์ภาษาหรือญัตติ ดังนั้น ความรู้ตามมโนทัศน์ของเขาจึงเน้นเฉพาะกรณีที่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นญัตติ (propositional sense) ได้เท่านั้น โดยเขาเห็นว่าภาษาถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่ความรู้ได้ ทัศนะนี้คล้ายกับพุทธปรัชญาเถรวาทในเรื่องนิรุตติปฏิสัมพันธ์ คำว่า “นิรุตติปฏิสัมพันธ์” หมายถึง ปัญญาแจ้งในภาษา รู้ศัพท์ ถ้อยคำ บัญญัติ และภาษาต่างๆ เข้าใจใช้คำพูดชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจและเห็นตามได้ มุ่งหวังให้บุคคลเกิดปัญญาจากภาษาหรือถ้อยคำที่แสดงออกไป ถึงแม้ว่าในส่วนรายละเอียดของคำว่า “นิรุตติปฏิสัมพันธ์” นี้ จะมุ่งเน้นเอาทั้งสมมติภาษาและปรมัตถภาษา ซึ่งต่างจากความรู้ตามทัศนะของราชกฤษณซึ่งพิจารณาเฉพาะสมมติภาษา แต่ทั้งสองแนวความคิดก็มีความเห็นว่าภาษาสามารถทำให้เราเข้าถึงความรู้ได้ในที่สุด

ดังนั้น สำหรับประเด็นนี้ ผู้เขียนจึงขอสรุปว่า ไวกัจจนของความรู้ตามทัศนะของราชกฤษณนั้น ก็ตรงกับทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท แต่จะเป็นนัยยะพื้นฐานที่บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจได้ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

ประเด็นต่อมาที่มีความคล้ายคลึงกัน นั่นก็คือ ความสับสนในนิยามความหมายของคำว่าความรู้กับความเชื่อ ซึ่งทั้งพุทธปรัชญาและราชกฤษณเองก็พยายามที่จะขจัด

ปัญหา ความสับสนในการใช้คำสองคำนี้ โดยทั้งสองแนวความคิดได้แก้ปัญหา ซึ่งมีวิธีการที่คล้ายกัน กล่าวคือ

ในการพิจารณาว่า กรณีใดจะเรียกได้ว่าเป็น ความรู้หรือความเชื่อได้นั้น พุทธปรัชญาเห็นว่า ตามความหมายของความเชื่อมีคำที่ใกล้เคียงกันมี ๓ คำด้วยกัน คือ ศรัทธา อธิโมกข์ และทิวัญญิต แต่จากการวิเคราะห์ในตอนท้ายของบทที่ ๒ จะเห็นได้ว่า คำที่ควรนำมาใช้ในการพิจารณา ก็คือคำว่าศรัทธา เพราะเมื่อว่าตามหลักศรัทธาที่ถูกต้องแล้ว หมายถึงความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญาหรือเชื่อ เพราะมีความเข้าใจในเหตุผลเป็นมูลฐาน เป็นอาการมีศรัทธา หรือศรัทธาญาณสัมปยุต มิได้หมายถึงความเชื่อแบบมอขใจปลงปัญญาให้ไปโดยไม่ต้องพิจารณาเหตุผล (อมุลิกาศรัทธา หรือศรัทธาญาณวิยุต) และเป็นทางที่จะสามารถนำไปสู่ความรู้ที่ถูกต้องได้ในที่สุด ซึ่งตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทแล้ว ความเชื่อจะเป็นความรู้ได้จะต้องประกอบด้วยความจริง (truth) เพราะความเชื่อใดๆ นั้น ถ้าประกอบด้วยความจริงแล้ว ก็จะมีโอกาสเรียกว่า เป็นความเชื่อที่ถูกต้อง หรือความรู้ได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยร่วมอย่างอื่นอีกด้วย ซึ่งผู้เขียนเรียกว่า ความเป็นไปได้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น โดยถือว่าเป็นการรวมเอาปัจจัยร่วมอย่างอื่นมาเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ประกอบการตัดสินความรู้อีกครั้งหนึ่งซึ่ง

ประเด็นที่คล้ายกันกับรากษณณ์ ก็คือ เขาได้แสดงถึงปัญหาในการใช้คำทั้งสองคำนี้ว่า ถึงแม้จะมีความใกล้เคียงกัน แต่ก็ยังมีความแตกต่างกัน รากษณณ์ถือว่า บางครั้งความเชื่ออาจทำให้เราเข้าใจสิ่งต่างๆ ผิดพลาดจากความเป็นจริงได้ และเขายังเห็นว่า ความเชื่อจะเป็นความรู้ได้ จะต้องรวมกับคุณสมบัติพิเศษบางอย่าง อันได้แก่ ความจริง (truth) และความมีสิทธิ (entitlement) โดยความมีสิทธินี้ก็จะสอดคล้องกับเงื่อนไขของความรู้ตามทัศนะของรากษณณ์ข้อที่สามด้วย ที่กล่าวไว้ว่า ผู้รู้มีสิทธิมั่นใจในญัตตินั้น (S has the right to be sure that P) เป็นการยืนยันได้ว่าคุณสมบัติทั้งสองนี้ก็คือคล้ายกับพุทธปรัชญาเถรวาท ถึงแม้ว่าการเรียกชื่อจะแตกต่างกันออกไปบ้าง เพราะต่างก็เห็นว่า การที่จะพัฒนาความเชื่อให้เป็นความรู้ได้ สิ่งสำคัญที่ควรมีก็คือความจริง (truth)

และนอกจากนั้นพุทธปรัชญาเถรวาทก็ยังมองไปอีกว่า แม้ความจริงเกิดขึ้นมาแล้วแต่ก็อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อเสียทีเดียว ถ้าหากว่ายังไม่มีเหตุผลที่จำเป็นและเพียงพอซึ่งตรงกับ กาลามสูตร และแนวความคิดนี้ รากษณณ์ ก็เรียกว่า ความมีสิทธิ (entitlement) ซึ่งมีความเหมือนกันโดยบริบทอยู่แล้ว

ประเด็นต่อมา คือ ลักษณะเบื้องต้นก่อนที่จะพัฒนาเป็นระดับความรู้ นั้น จะมีลักษณะที่คล้ายกัน ซึ่งทั้งพุทธปรัชญาเถรวาท และรากษณณ์นั้นก็มี

ความเห็นว่าการที่เราพบเห็นเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งนั้น จะเรียกว่าเป็นความเชื่อ ถึงแม้ว่าการเรียกชื่อของทั้งสองแนวความคิดอาจมี ความแตกต่างกันไปบ้าง กล่าวคือเป็นสภาวะทางจิตทั้งสองแนวความคิด และถึงแม้กระทั่งได้ผ่านกระบวนการพิสูจน์แล้ว ผู้วิจัยก็ยังมองว่าเป็นสภาวะทางจิตอยู่ แม้ว่าราชกฤษณ์จะพยายามเรียกว่า เป็นกระบวนการทางหลักภาษาก็ตาม แต่โดยความเป็นจริงแล้ว กระบวนการทางหลักภาษาก็ยังต้องผ่านกระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นสภาวะทางจิตอยู่ดี ทั้งนี้ขอบเขตในการนิยามคำจำกัดความของทางปรัชญาตะวันตกกับปรัชญาตะวันออก

อีกทั้งความพยายามที่จะปฏิเสธแนวความคิดทางจิตของราชกฤษณ์ จึงทำให้การเรียกชื่อแตกต่างกันออกไป

ประเด็นที่แตกต่างกัน

ประเด็นแรก คือ คำที่ใช้แทนความหมายของคำว่า “ความรู้” จะเห็นว่า ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีการใช้โวพจน์ที่แตกต่างออกไปหลายคำกว่า ซึ่งพิจารณาเริ่มจากคำที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงเลือกใช้คำที่แทนความรู้ตามแต่ละสถานการณ์แตกต่างกันออกไป เช่นดังที่พระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้แสดงอรรถาธิบายว่า ทั้งคำว่าสัญญา วิญญาณ

และปัญญา ต่างก็เป็นคำที่ใช้แทนความหมายของคำว่า ความรู้ได้ทั้งนั้น แต่ทั้งสาม คำ นี้ ก็ มีความ ตื่น ลึก ทางความหมายที่แตกต่างกันออกไปโดยสัญญานั้น เป็นความรู้ที่หมายเอาเฉพาะความรู้อารมณ์ แต่ไม่อาจทำให้เข้าถึงหรือเข้าใจตลอดซึ่งพระไตรลักษณ์ได้

คำว่าวิญญาณเป็นความรู้จักอารมณ์และยอมทำให้ถึงความเข้าใจในพระไตรลักษณ์ได้ แต่ไม่อาจจะทำให้ถึงความปรากฏขึ้นแห่งมรรคได้ ส่วนปัญญานั้น เป็นความรู้จักอารมณ์เหมือนกัน และสามารถทำให้เข้าถึงพระไตรลักษณ์และยังความปรากฏขึ้นแห่งมรรคได้ด้วย นอกจากนี้ ยังมีศัพท์ที่เกี่ยวกับความรู้ดังที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อริยานุสสติปิคา และจากพจนานุกรม พุทธศาสตร์ที่พระธรรมปิฎกจนาไว้อีกหลายคำด้วยกัน จากตัวอย่างที่ยกมานี้ จึงเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงมีความประณีตในการใช้ศัพท์ที่เกี่ยวกับความรู้ในแต่ละกรณีแตกต่างกันออกไปทำให้ผู้ฟังมีความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น อีกทั้งความหมายของความรู้ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้นี้ ส่วนมากเป็นความรู้ที่แท้จริง มุ่งหวังให้เข้าใจในสภาวะธรรมที่แท้จริง ถือว่าเป็นความเข้าใจในระดับสูง ดังเช่น คำว่า “โพธิ” ซึ่งหมายถึง ปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้ ถือว่าเป็นความรู้ขั้นสูงของพุทธศาสนาที่มุ่งหวังให้เข้าใจความจริงอันประเสริฐ อาจเรียกรู้ได้ว่ามีนัยความรู้ที่เหนือประสบการณ์อยู่ด้วย

ส่วนความหมายของความรู้ตามทัศนะของราชกฤษณ์ มุ่งหวังให้มีความเข้าใจความรู้ในระดับประสบการณ์ โดยพยายามอธิบายความหมายของความรู้ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทางประสาทสัมผัสเกี่ยวข้องกับสสารวัตถุหรือเป็นแนวความคิดที่เกี่ยวกับข้อความหรือญาติ แต่ความรู้ที่ราชกฤษณ์มุ่งเน้น ก็ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “knowledge” ซึ่งเป็นความรู้ที่พิจารณาไปที่ข้อความหรือญาติ เพราะราชกฤษณ์มีความเห็นว่า นักปรัชญาส่วนใหญ่มีความสับสนในบทบาทของตนเอง เห็นได้จากนักปรัชญาในอดีตต่างพากันเชื่อว่าด้วยวิธีการทางปรัชญาต่างๆ สามารถทำให้มนุษย์เข้าถึงความจริงอันติมะได้ การกำหนดบทบาทของปรัชญาด้วยความเข้าใจผิดเช่นนี้จะสามารถนำไปสู่การใช้เหตุผลในลักษณะการแก้งความจริงได้โดยไม่ต้องอาศัยข้อเท็จจริง ดังเช่น การค้นหาปฐมธาตุ (first cause) หรือแม้กระทั่งการนำความรู้ไม่อิงประสบการณ์ (a priori) มาตัดสินความสมเหตุสมผลของสมมติฐานทางวิทยาศาสตร์ การคิดค้นในลักษณะนี้จึงก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ราชกฤษณ์ จึงชี้แจงให้เห็นว่าความรู้ที่แท้จริงในทางปรัชญานั้นต้องเกิดจากข้อความที่มีความหมายเท่านั้น ดังนั้นความหมายของความรู้ของราชกฤษณ์จึงเน้นข้อความที่ได้จากการสังเกตทั้งทางตรง และทางอ้อม

ประเด็นถัดมา คือ ความแตกต่างกันทางด้านลักษณะของความรู้ โดย พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าความรู้มีลักษณะเป็นเจตสิก (mental state) กล่าวคือ เป็นลักษณะที่ประกอบกับจิต เป็นพฤติกรรม เป็นความสามารถ เป็นอาการและคุณสมบัติต่างๆ ของจิต ๕ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ

๑) ระดับปกติ เป็นลักษณะที่บุคคลทั่วไป ซึ่งไม่ได้ผ่านการอบรมจิตสามารถเกิดขึ้นได้ เช่น ลักษณะเป็นความจำได้ หรือที่เรียกว่า สัญญา ลักษณะการรู้แจ้งอารมณ์ทั้ง ๖ หรือที่เรียกว่า วิญญาณ เป็นต้น

๒) ระดับพิเศษ เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคลที่ผ่านการอบรมฝึกฝนจิตเท่านั้น เช่น ลักษณะของจิตที่ทำให้เกิดความกระจ่างตลอดสภาวะธรรม เป็นลักษณะที่ทำให้ตัดขาดจากกิเลสต่างๆ ได้ อันเรียกว่า ปัญญา เป็นต้น

ดังนั้น ลักษณะโดยรวมของพุทธปรัชญาเถรวาทจึงมีลักษณะเป็นอาการและคุณสมบัติของจิตดังที่กล่าวมาแล้ว ในขณะที่ราชกฤษณ์ กล่าวว่า ถ้าเป็นความรู้แล้วจะไม่มีลักษณะเป็นสภาวะพิเศษทางจิต หรือไม่ใช่กระบวนการทางจิตวิทยา แต่ราชกฤษณ์ มีความเห็นว่าคุณลักษณะ เป็นท่าทีของพฤติกรรม เป็นศักยภาพทางความสามารถ

**เปรียบเทียบด้านประเภทของความรู้
ประเด็นที่เหมือนกัน**

ในแง่มุมมองหนึ่ง การจัดประเภท ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับญาณวิทยาของราชกฤษณ์มีความคล้ายกัน คือ ทั้งสองแนวความคิดนี้จัดแบ่งประเภท โดยมุ่งประโยชน์เชิงปฏิบัติ สังเกตได้จากการจัดประเภทความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทตามทัศนะของพระธรรมปิฎก เน้นการปฏิบัติทางสังคม โดยจำแนกตามกิจกรรมและผลงานของมนุษย์ เช่น

๑. สุตะ หรือ สุตติ เป็น ความรู้ที่ได้จากการสดับฟัง เล่าเรียนหรือถ่ายทอดต่อๆ กันมา ซึ่งความรู้ประเภทนี้ถือว่าเป็นความรู้ที่เราเห็นได้ชัดเจนมากที่สุดในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นักศึกษา หรือบุคคลซึ่งอยู่ในวัยทำงานแล้วก็ตามที่ยังต้องรับข้อมูลใหม่ๆ มาพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

๒. ทิฎฐิ คือ ความเห็น ทฤษฎี ลัทธิ ความเชื่อต่างๆ ซึ่งตรงนี้เมื่อพิจารณาในเชิงปฏิบัติที่มีผลต่อสังคมแล้ว จะเห็นได้ว่าเมื่อความคิดเห็นเหล่านั้นแพร่กระจายออกไปยังบุคคลอื่น ทำให้บุคคลที่มีความคิดเห็นเหมือนกัน จัดตั้งเป็นกลุ่มหรือเป็นสมาคมใดๆ ขึ้นมา แม้ว่าความคิดเห็นนั้นจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือผิดพลาดก็ตาม

๓. ญาณ เป็นความรู้ ความหยั่งรู้ ความรู้บริสุทธิ์หรือความรู้ในระดับที่ทำงานออกเป็นผลสำเร็จเป็นเรื่อง ๆ มองเห็นตามสภาวะของสิ่งนั้น ๆ หรือเรื่องนั้น ๆ ถือว่าเป็นความรู้ระดับสูงของมนุษย์ความรู้ในประเภทต่าง ๆ เหล่านี้

สามารถประจักษ์ได้ในชีวิต เป็นจริงได้ในเชิงปฏิบัติโดยมุมมองนี้ก็ตรงกับทัศนะของราชกฤษณ์ ก็คือ การจัดแบ่งประเภทของความรู้แบบหนึ่งของราชกฤษณ์ก็ได้ใช้ลักษณะการนำไปใช้งาน เป็นเกณฑ์ในการจัดแบ่ง กล่าวคือ

ความรู้เชิงปฏิบัติ (Practical knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากปฏิบัติที่อาจพิสูจน์ว่า เป็นจริงได้ในเชิงปฏิบัติ หมายถึงสถานการณ์ซึ่งบุคคลสามารถทดสอบความรู้ประเภทนี้ได้ ด้วยประสบการณ์ตรงทางประสาทสัมผัส เช่น ความรู้ที่เกิดจากการฟัง การได้ยิน หรือการได้เห็น เป็นต้น

ความรู้เชิงทฤษฎี (Principle knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากปฏิบัติที่อาจพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงในเชิงทฤษฎีหรือหลักการจากข้อมูลข้างต้นจึงทำให้เห็นได้ว่าทั้งพุทธปรัชญาเถรวาท และราชกฤษณ์นั้นต่างก็เล็งเห็นความสำคัญเชิงปฏิบัติ และสามารถไปใช้ได้จริงจึงนำมาเป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภทของความรู้

ประเด็นที่แตกต่างกัน

ถ้าพิจารณาด้านผู้ให้กำเนิดของแนวความคิดทั้งสองนี้ คือ พระพุทธองค์ และราชกฤษณ์แล้ว จะเห็นได้ว่าความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ

๑) เกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งประเภท

ผู้เขียนเห็นว่า ในการจัดประเภทของทั้งสองแนวความคิดนี้ก็มีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันออกไป โดยถ้าพิจารณาถึงบุคคลทั่วไปแล้ว จะสามารถเข้าใจในการจัดแบ่งประเภทตามทัศนะของราชกฤษณ์มากกว่า เพราะมีการจัดโดยใช้หลักเกณฑ์ที่ง่ายต่อการเข้าใจ เช่น ถ้าความรู้ใดเกิดจากข้อความซ้ำความ (tautology) หรือเป็นความรู้ที่ไม่อิงประสบการณ์ (a priori) ก็จะจัดว่าเป็นความรู้เชิงวิเคราะห์ และถ้าความรู้ใดเกิดจากข้อความที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม ก็จะจัดว่าเป็นความรู้เชิงสังเคราะห์ ในขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทจะจัดแบ่งประเภทโดยใช้เกณฑ์การจัดแบ่งที่ค่อนข้างลึกซึ้งสำหรับคนทั่วไป จะเห็นว่าคนส่วนใหญ่จะใช้คำว่า “ปัญญา” โดยที่ไม่รู้เลยว่ามิชอบเขตหรือข้อจำกัดที่มากน้อยอย่างไรบ้าง

ดังนั้น ถ้าจะเปรียบเทียบผลอันพึงจะได้รับจากการจัดแบ่งประเภทนี้ก็จะแตกต่างกันออกไป โดยผู้วิจัยเห็นว่า

๑) ความง่ายต่อความเข้าใจสำหรับบุคคลทั่วไป การจัดแบ่งประเภทของราชกฤษณ์น่าจะทำให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่ายกว่า เพราะมีการจัดแบ่งที่ไม่ซับซ้อนอาศัยเกณฑ์การจัดประเภทตามชนิดของข้อความ ตามลักษณะการนำไปใช้งาน และศักยภาพของความรู้ ในขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทใช้หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับจิต หรือหลัก

อภิธรรมทำให้บุคคลซึ่งไม่ได้ผ่านการศึกษา หรือให้ความสนใจในเรื่องหลักธรรมต่าง ๆ เท่าที่ควร เข้าใจได้ยาก

๒) ความเป็นจริงของธรรมชาติ ถ้าพิจารณาประเด็นนี้ จะเห็นว่า การจัดแบ่งประเภทของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์มากกว่าราชกฤษณ์ เพราะราชกฤษณ์จะมุ่งเน้นในส่วนของรูปธรรมมากกว่าที่จะสนใจเรื่องจิต คิดว่าจิตเป็นสิ่งที่อยู่เหนือประสบการณ์ไม่สามารถเข้าถึงได้ซึ่งแตกต่างจากพุทธปรัชญาเถรวาทที่เห็นว่าธรรมชาติที่แท้จริงต้องประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรม (โดยเฉพาะจิต) หรืออาจจะกล่าวได้ว่า พุทธปรัชญาเถรวาทยังมองว่าสิ่งที่อยู่เหนือประสบการณ์ยังมีอยู่นั่นเอง

เปรียบเทียบด้านบ่อเกิดของความรู้

เนื่องด้วยประเด็นที่เหมือน และแตกต่างกันในด้านบ่อเกิดแห่งความรู้ นั้นมีความเกี่ยวข้องกัน ดังนั้น ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจึงขอวิเคราะห์ไปด้วยกัน เพื่อให้ให้เห็นภาพที่ต่อเนื่องและชัดเจนกว่า โดยอาศัยแผนผังกระบวนการเกิดความรู้ของทั้งพุทธปรัชญาเถรวาท

อายตนะ (ภายใน) ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “sense-organs” หรือ “the (six) sense” ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทแล้วเป็นที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ แตนต่อความรู้ฝ่ายภายในประกอบด้วย จักขุ (ตา) โสตะ (หู) ฆานะ

(จมูก) ชิวหา (ลิ้น) กาย และมโน (ใจ) เทียบได้กับประสาทสัมผัส (sense) ตามทัศนะของราชกฤษณ์ อันประกอบด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เหมือนกัน อีกทั้งศัพท์ทางภาษาอังกฤษต่างก็ใช้คำว่า “sense” ในการแทนความหมาย แม้ว่า จะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้เห็นว่า ประสาทสัมผัสยังเป็นสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับการเกิดขึ้นของความรู้ แม้ว่าจะต่างยุคต่างสมัยกันก็ตาม อารมณ์ (ภายนอก) ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “sense-objects and mind-object” พุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวว่า เป็นที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ แต่ต่อความรู้ ฝ้าย ภายนอก ประกอบด้วย รูปะ (รูป หรือสี) สัททะ (เสียง) คันธะ (กลิ่น) รสชะ (รส) โภกฐัพพะ (สัมผัสทางกาย) และธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดกับใจ สิ่งที่เราใจนึกคิด) เทียบได้กับข้อมูลทางประสาทสัมผัส (sense-data) ตามทัศนะของราชกฤษณ์ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดเป็นความรู้ขึ้นมาได้ แต่จะแตกต่างกันตรงที่ราชกฤษณ์พยายามจะให้คำศัพท์เพื่อสื่อไปยังข้อมูลทางประสาทสัมผัสที่สามารถรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ มากกว่า แม้ว่าข้อมูลที่ถ่ายทอดออกมาจะอยู่ในรูปจินตนาการ หรือความเชื่อก็ตาม

วิญญาน ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น หมายถึง ความรู้ อารมณ์ทางอายตนะภายในต่างๆ อันเรียกว่า การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น

การรู้อารมณ์ การรู้สึกสัมผัส และการรู้ความนึกคิด คำว่า สัมผัส หมายถึง ความกระทบ ความประจวบกันแห่งอายตนะภายใน อายตนะภายนอก และวิญญาน ซึ่งตามแนวความคิดของราชกฤษณ์ก็มีขั้นตอนนี้เกิดขึ้นแต่ราชกฤษณ์ก็ไม่ได้กล่าวชี้แจงหรือแยกขั้นตอนนี้ออกมาอย่างชัดเจน แสดงว่ามุมมองในขั้นตอนย่อยๆ ของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นจะมีความชัดเจนมากกว่าแต่ละขั้นตอนของราชกฤษณ์ เพราะราชกฤษณ์มุ่งประเด็นไปที่ขั้นตอนในการถ่ายทอดเป็นญาติเป็นสำคัญ

เวทนา หมายถึง การเสวยอารมณ์ หรือการเสพรสของอารมณ์ คือความรู้สึกต่อสิ่งที่ถูกรับรู้ซึ่งเกิดขึ้นทุกครั้งที่มีการรับรู้ เป็นความรู้สึกสุข สบาย ถูกใจ ชื่นใจ หรือทุกข์ บีบคั้น เจ็บปวด หรือไม่ก็เฉยๆ ใดๆ ใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น ถ้าพิจารณาถึงผลสะท้อนที่ออกมาหลังจากเกิดผัสสะหรือการกระทบกันของอายตนะแล้ว ราชกฤษณ์ไม่ได้เน้นถึงความสำคัญของขั้นตอนนี้ได้ชัดเจนนัก จากที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า ราชกฤษณ์ให้ความสนใจในญาติมากกว่า จึงทำให้ขั้นตอนนี้ตามทัศนะของราชกฤษณ์จึงยังไม่เด่นชัดมากนัก

ข้อแตกต่างกันที่เห็นชัดเจนประการหนึ่ง ก็คือขั้นตอนก่อนที่จะตัดสินว่าเป็นความรู้ได้นั้น สำหรับราชกฤษณ์แล้วจะต้องแปลข้อมูลทางประสาทสัมผัสให้อยู่ในรูปของญาติเสียก่อน เพราะ

เราทราบดีอยู่แล้วว่า ข้อมูลทางประสาทสัมผัสที่ออกมา นั้นอาจจะอยู่ในรูปข้อความ หรือสภาวะทางจิตซึ่งไม่สามารถใช้หลักตรรกวิทยาตัดสินว่าเป็นจริงหรือเท็จได้ แต่สำหรับพุทธปรัชญาเถรวาทแล้ว เมื่อผ่านกระบวนการต่างๆ จนเข้าสู่ขั้นสัญญาแล้วจึงถือว่าเป็นความรู้ระดับที่บุคคลทั่วไปยอมรับกันหรือเข้าใจกันได้

เปรียบเทียบด้านเกณฑ์การตัดสินความรู้

ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีหลายระดับ มีหลายขั้นตอน มีหลายกระบวนการ ดังนั้น การจะสรุปว่ามนุษย์ควรใช้เกณฑ์อันไหนเป็นมาตรฐาน ก็อาจเป็นเรื่องยากที่จะบ่งชี้ให้ชัดเจนไปได้ อนึ่ง ระดับของความรู้บางประการก็อาจมีความเหมาะสมกับบุคคลอีกคนหนึ่ง แต่กับอีกบุคคลหนึ่งกลับไม่เหมาะสมเลยก็มี ดังนั้น ทางออกที่ดีที่สุดก็คือ การเลือกประเภทของความรู้ที่เหมาะสมกับจริตของตนเองน่าจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ผู้เขียนจึงใคร่ขอนำเสนอองค์ความรู้บางส่วน เพื่อเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาและเป็นเครื่องมือของการตัดสินความถูกต้องแห่งความรู้ กล่าวคือความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เมื่อวิเคราะห์โดยสรุปแล้วจะพบว่า ความรู้ที่จะนำไปสู่ความจริงนั้น มี ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ความรู้ที่นำไปสู่ความจริงขั้นสมมติสังขจะ ๒) ความรู้ที่นำไปสู่ความจริงขั้นสภาวะสังขจะ

๓) ความรู้ที่นำไปสู่ความจริงขั้นอริยสังขจะ ๔) ความรู้ที่นำไปสู่ความจริงขั้นปรমัตถสังขจะ (บุญมี แทนแก้ว, ๒๕๔๐ : ๓๕-๓๗)

บทสรุป

จากคำนิยามนี้เราอาจพิจารณาสรุปได้ว่า นอกจากจะใช้ความเหมาะสมคือความถนัดของบุคคลเป็นเกณฑ์วัดมาตรฐานของความรู้แล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีมาตรฐานที่พอจะนำมาพิจารณาเพื่อให้เห็นว่า ยังมีมาตรฐานที่พอจะพิจารณาใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินความรู้ได้ ถึงแม้จะรู้ว่าเป็นเรื่องยากก็ตาม พุทธปรัชญาเถรวาทนั้นถือว่า ความรู้เป็นองค์ประกอบแรกที่สำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด นับตั้งแต่การดำเนินชีวิตในแบบธรรมดา จนถึงการดำเนินชีวิตไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดคือความพ้นจากทุกข์ ฉะนั้น ความรู้ที่มนุษย์จะได้รับนั้นจึงจำเป็นต้องเป็นความรู้ที่มีมาตรฐานชัดเจน และต้องเป็นความรู้ที่ถูกต้องด้วย ความรู้ที่ถูกต้องนี้คือ ความรู้ที่ตนได้รับรู้นั้นต้องมีสภาพตรงตามความเป็นจริง จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตน ผู้รู้จุดมุ่งหมายของความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ ก็คือ การรู้แจ้งเห็นจริงตามสภาวะเป็นจริง กล่าวคือ การรู้แจ้งในความทุกข์ ฯลฯ และการรู้แจ้งในกระบวนการดับไปแห่งความทุกข์เรียกว่า การรู้แจ้งในอริยสังข ๔ การรู้แจ้งนี้ย่อมทำให้บุคคลสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์

ได้และพ้นจากสังสารวัฏได้ เป็นที่ทราบ อยู่แล้วว่า ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท นั้นมุ่งเน้นไปที่ความหลุดพ้น เราจะทราบ ได้อย่างไรว่าความรู้ชนิดไหนเป็นความรู้ที่ มีความถูกต้อง เป็นความรู้ที่เมื่อบุคคลใด มีแล้วจะทำให้พ้นจากความทุกข์ได้จริง

ความรู้ที่คนเราได้รับนั้น มี ๓ ระดับ คือ ๑) ความรู้ระดับประสาทสัมผัส ๒) ความรู้ระดับเหตุผล และ ๓) ความรู้ระดับสัญชาตญาณ ใน สัญชาตญาณ วุฒิปัญญาและประสาทสัมผัสความรู้รวมอยู่เป็นอันเดียวกัน ดังนั้น ความรู้จึงเป็นหนึ่ง หมายความว่า ความรู้เกิดขึ้นมาจากวุฒิปัญญาและประสาทสัมผัสส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่ง ความรู้เกิดมาจากสัญชาตญาณโดยตรงใน ระดับความรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัส สัญชาตญาณทำหน้าที่ควบคุมอย่างเห็น ได้ชัดและมีกระบวนการที่แฝงอยู่ เปรียบ เหมือนนายแพทย์ที่กำลังฉีดยาให้คนไข้ ผู้ ได้รับความเจ็บปวดและในระดับความรู้ อันเกิดจากจากสัญชาตญาณ ประสาท สัมผัสและวุฒิปัญญา ก็รวมเป็นอัน เดียวกัน

ราชกฤษณัน (Radhakrishnan) กล่าวว่า เมื่อกล่าวอย่างกว้างๆ แล้ว มนุษย์เรามีความรู้อยู่ ๓ ระดับ คือ

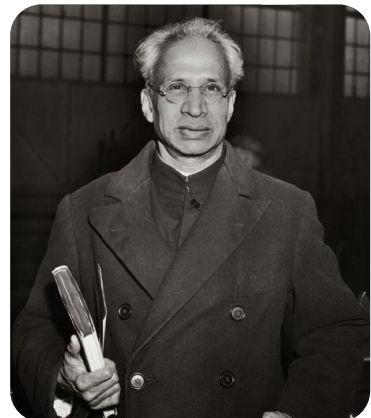
๑. ความรู้ระดับประสาทสัมผัส (The Perceptual)

๒. ความรู้ระดับเหตุผล (The Logical)

๓. ความรู้ระดับสัญชาตญาณ (The Intuitive)

มานะ คือ ความรู้ทางจิต วิญญาน หรือความรู้ทางเหตุผลและ ความสุข (Ananda) ซึ่งคนเราก็มีด้วยกัน ทั้งนั้นก็อาจจะให้คำจำกัดความลงไป ได้ว่า สัญชาตญาณทางจิต (Spiritual intuitive) ลักษณะทั้งหมดเหล่านี้เป็น ความรู้ของมนุษย์โดยแท้จริง จิตของ มนุษย์ไม่ได้เลิกทำงานแม้แต่น้อย

เมื่อเรากำจัดสัญชาตญาณลงไป ว่าเป็นความรู้ที่สมบูรณ์แบบ (Integral insight) แล้วก็หมายความว่าจิตทั้งหมด ปฏิบัติหน้าที่โดยตรง สัญชาตญาณเป็น ความรู้ที่สมบูรณ์แบบเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลาย ส่วนวุฒิปัญญาเป็นความรู้เพียงส่วน เท่านั้น สัญชาตญาณเป็นความรู้ขั้นสูง ส่วนวุฒิปัญญาเป็นความรู้ขั้นต่ำ ความรู้ ขั้นสูงสุดย่อมรวมเอาความรู้ขั้นต่ำเข้าไว้ ด้วย

บรรณานุกรม

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๕). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก.
- บุญมี แทนแก้ว, (๒๕๔๓). ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้), กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- _____, (๒๕๔๐). พระพุทธศาสนากับปรัชญา, กรุงเทพมหานคร : เม็ดทราย ปริ้นต์ติ้ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน, (๒๕๕๐). พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย, กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์.